

CSÁSZÁR CSATORNÁJA

(REGÉNYRÉSZLETEK)

Napnyugtakor kopott ruhás férfi bolyongott a földvári keresztútnál.

Lopakodva ment ki a faluból minden este; már leomlott régen a titok körülötte. Ismert minden rögöt, minden fűszálat erre, az alkonyat furcsa színeit. Azt is ismerte jól, aki belenyúlt életébe.

Néha szekér poroszkált erre. Megfigyelte mosolyogva: lovai közé csap a paraszt, ha megpillantja. Nem volt bátorságos ódöngő férfialak mellett lassítani a pusztában.

Talpalt a várakozó a porban fel-alá, úgy kémlelte az utat. De nem jött senki, sokáig. Aztán, mint aki elunta a várást, leült az árokpartra és elgondolkozott.

Ami most átzuhogott a lelkén, az a bilincstörés vágya volt. Kínlódva hallgatta a távolból a töltés felől felszakadó egyhangú rabnótát. Tíz esztendejének sorsát fűjják ott, nem lehet szabadulni az átoktól. Ide-fut előle minden este. Egyszer majd tovább indul a dombok irányába, és ott elnyeli a végtelen homok, akkor üldözheti a birodalom valamennyi pandúrja, puskás szerezsanja és sztrázsamestere, kergetheti gazdája is a neki adott úri becsületszót, hogy nem szökkik meg. Belemarta a szívébe a vágyat a szabadulás érzése, minden hiába.

Az ásitózó szürkület mérföldes, lomha léptekkel nyelte a tájat. Mire elérkezett a keresztúthoz, halk lódobogás verte fel a csöndet. Most felujjongott a férfi: eljött hát megint! Egy pillanat, és itt lesz akit vár!

Beleásta magát a pillanat furcsa kábulatába: nem is a mocsarak rabja ő már régen, hanem a lányé!

Amire a császár karja sem képes, hogy kegyelem híján emberré tegyen egy rabot, azt megtették a zászlótartók, hadnagyok. Mint furcsa összeesküvés szövödött a mocsarak köré néhány üzenet. Előbb súgva jöttek a követek: hallod-e, Jablanczi Gáspár, van-e bátorságod?

Gazdája is évődött vele — pajtása lett régen ez a kártyás, vad szilágysági fiú: nézd, csicskás, én behunyom az egyik szememet, a másikkal meg nem látok, eredj ki alkonyatkor, ha csodát akarsz, a földvári keresztútra!

Csak annyit mondott: a silbakra vigyázzon, birokra ne keljen vele, mert annak ő mégis kincstári rab.

Első útjáról úgy jött vissza, mint akivel farsangi tréfát üznek. De hallgatott. Kiment aztán másodszor is, szerdán. Párásan, idegenül kékllett a táj körülötte, egyszerre lódobogás zaja hallatszott, valaki lassítva jött, és akkor látta, hogy a szenttamási udvarház szépszemű nemes kisasszonya lovagol el mellette.

Egymásra néztek.

Ekkor — csodák csodája — a lány szájára tette a kezét, mint aki hallgatást parancsol. Nem is volt szava, csak ment kábultan az úton, megsüvegelte a tisztartót, aki követte a nemes kisasszonyt és kutatva nézett azután az ódöngő ember után. Bolyong a sok martalócféle az úton, nem biztonságos a lovaglás erre, ezt mondta a tisztartó tekintete, és megsarkantyúzta az állatot a lovas.

Ezen az éjszakán álmok keltek ki a szívéből nyomorult fekhelyén. Részgítő bódulat virágozott ki benne. De hiába leste másnap az utat, nem jött senki, csak részeg határőrvidékiek sodródtak el mellette.

Már tudta, hogy oda kell mennie és várni egyre a csodát. Esőben ázott, kitartással és türelemmel: majd megragadja a ló zabláját, ha megint jön a lány, megkérdi tőle, mi az, amiért hallgatni kell? Ha végig is vág a tisztartó rajta, beszélni fog, míg arcát elönti a vér. Ha fáj is ostor nyoma, legalább tudja, miért fáj.

Másodszorra aztán egyedül állhattak szemtől szembe az útkeresztnél, nem volt élő a vidéken semerre, a lány lassított és jött feléje. Megmarkolta a kantárt: most eldől: ostorcsapás lesz-e a mozdulatból.

— Imádkoztam érted sokat, Jablanczi Gáspár!

Úgy mondta muzsikáló hangon, mint a régi meghitt pajtás.

Ezt hallotta mindig, valahányszor közelgett a lódobogás. Most is ezt hallotta.

Két forró kéz mélyedt egymásba. Úgy fogta a másikat mindegyik kéz; hogy nem ereszti el, akármi történik.

Már elmondtak mindent egymásnak, csodálatos szerelmük történetét, az udvarház titkát, Gáspár szabadulását, hogyan tették emberré a cinkossá vált hadnagyok, zászlótartók. A jövőről szóltak.

— Higgyél bennem! — súgta a lány. — Hidd el, hogy jóra fordul minden! Nevelőapám nagyhatalmú, a császár szereti, majd instanciázik nála érdekedben. Kijárja a kegyelmet számodra, akkor büszkén jöhetsz hozzám, és feledjük mindketten, ami volt.

— Azt is, hogy kockáztak testemen és mocsárba akartak fojtani, tréfából, mint a macskakölyköt?

— Ez volt az utad felém, Gáspár!

— És cserbenhagyjam az eszmét, ugye? Most, hogy magamba szív-tam ezt a tájat és testvéreimmel verejtékeztem együtt, úgy érzem, hogy ütni kell mindezért! Fizetni! És tudod — súgta —, mindig megrezzenek nótáikra. Valamit számon kérnek tőlem, a készülő áruást talán.

— Nem értelek, szerelmem — sóhajtott a lány. — Miféle fizetség, bosszú, amire gondolsz?

— Nem érted, persze. Csak az értheti, aki velünk volt.

Keserűen tette hozzá:

— Kerüld az embert, akibe belemart a lánc. Mert az örökké a bosszú világában él.

— Te is, Gáspár?

— Én is, százszor. Tudod, elhatároztam, hogy megszököm. Lovat szerzek és nekivágok éjjel a pusztának, lesz ami lesz!

Tudta, hogy csak fenekedés, kimondta mégis a szót. „De hiszen akkor végleg elveszítelek, végleg elrontasz mindent” — kapálózott rémülten a lány tekintete. És most zavar támadt pillanatokra köztük. Micsoda szakadék, Uristen, van-e híd a dolog végében valahol is számukra. Ez el akar menni, szökni akar, hogy hamarabb érjen el őhozzá. De ez olyan bolond futás lesz, amelyben idő, tér és valóság, mind ellenségek és egyre jobban eltávolítják majd tőle. Mit tehet ez ellen egyedül a szív, a vágyakozás?

Úgy álltak a félhomályban, a feltűnedező csillagok alatt, mint suta ajándékai a végzetnek: Én összehoztalak benneteket, a többi már a ti dolgotok. Talán ha eső veri a tájat, vagy riasztó jajszó hasít a csöndbe, jobban megérzik a reménytelenséget. A simogatás azonban most mindent áthidal: ez a perc a csillagok alatt megbocsátó és mindenható.

S amikor véget ért, csöndes füttyszóra eljött a hátszó. Lépésben indult a lány, még visszanezített egyszer, aztán beleveszett a lódobogásba.

A férfi még lépett egyet-kettőt. Mintha utána nyúlna a pillanatnak: hát hogy is volt, hogy is lesz? Hallgatózva állt még, lába hirtelen elnehezült, most már húzta a lánc, a föld, az árok...

Minden ajándékot elmosott, visszavett, letörölt a keresztútnál a feketé éjszaka.

Poros volt a két vendég, igaz.

Lóháton érkezőknél nem ritkaság. Császár kabátja volt az egyikén, a másikon posztóruhá. Talán valami kincstári számadó — gondolta Vattay uram, és sérékelte őket befelé. Szabadkozott váltig: nem késültek vendégségbe.

Azt látta a ház gazdája, hogy az egyik biceg. Leszállásnál vette észre: na, ezen is furcsán áll a svalizsér köpeny — gondolta. De hát írással jöttek, pecsétés írással, magától az óbesterből, invitálni kellett őket úri szokás szerint.

— Majd megírom a választ estére — szabadkozott —, nem sietős a dolguk talán?

Egymásra néztek mint a cinkosok. „Te mit gondolsz, pajtás?” — Ez volt a tekintetükben. Aztán vonult a furcsa szerzet, elől a tiszt, mögötte a posztóruhás. Szálás nagy ember — ennek a markában lehet erő — gondolta Vattay uram, ahogy felbecsülte őket.

Mintha tanakodnának a küszöb előtt is még.

Nem volt ritkaság a vendég a Matheovics pusztán. Mindig lézengett egypár belőlük, télen-nyáron. Útjába esett a tiszta átvonulásnak, kevés volt erre a nemesi kúria, a kincstári birtok tisztjei meg inkább szűkmarkúak — aki csak tehette, itt szállt meg.

A tágas, néptelen nagyszobába invitálta őket a vendéglátó. A csukott ajtón át asszonyi beszéd szűrődött át — rangja volt mindegyik vendégnek ebben a házban. Úgy rendezték el: ne botoljanak egymásba túlságosan. A császári tisztet a nagyszobába kerültek — ünnepséggel, de feleszen fogadták őket, hűvösen. Azok odabent: környékbéli látogatók, szomszéd nemesek, meghittebb társaság. Nem szerette Vattay János összekeverni a vendégeket, kivált, ha hölgyek voltak jelen. Más a kincstári ember, a hivatalból vándorló, és más a barát.

Csak amikor jó szilágysági szóval megengedett néhány mondást a bicegő hadnagy, akkor melegedtek fel a tekintetek:

— Hát magyarok, kigyelmetek?

— Magyarok bizony a javából!

— Na nézd, hát akkor: tárulj szárnyas ajtó. Mert asszonynép is vagyon itten — tette hozzá hamiskásan —, majd elmulatoznak kigyelmetek!

Már fel is kerekedtek a szomszédszoba felé, onnan is varázsszóra ájtotték a kíváncsiskodók. Még bosszankodott is Vattay János, nevüket sem tudja hirtelenében a porosoknak. No, majd elvégzik maguk is a bemutatkozást.

— Ez itten — kezdte szélesen, de már léptek is elő, kivágta nevét, rangját a bicegő, a másik is mormolt egy nevet, talán Gábornak mondta magát vagy Gáspárnak, de mifélének ugyan? Annyit látott csak a házigazda, hogy az egyik vendégleányzó majdnem elsikítja magát. Ugyancsak kapkodta szája elé a kezét. Vagy tévedett volna?

Azok meg ketten, mint furcsa garabonciások, kezdték a szót, beszéltek mindenről hevesen, tüzesen — nincs itt sok dolga az öreg embernek a fiatalok közt, cihelődött a házigazda. Majd megírja addig a levelet az óbesternek.

Még egy pillantást vetett a nagyszobára, azt a leányzó kereste tekintete, aki olyan furcsán, rémülten kapta szája elé a kezét. De nem látta sehoh. Az inszellér lánya volt alighanem.

Elgondolkozva lépegetett írószobája felé.

Persze hogy sikoltani akart a lány. — Üristen, tán kigyelmet kapott vagy mi történt Jablanczi Gáspárral? Jófajta posztóruhában fejlel magaslott a tiszt fölé. Alom ez vagy valóság?

Nem látta hosszú hetek óta. Egyszer valami morva katona bandukolt be náluk a portára, levéllel. Zavarosan beszélt: a tisztura küldi, úgymond. Nem volt csak pár sor, a megbeszélt életjel. Gyanút nem

foghatott abból senki. Szép szavú táncos levele valami régi vigalomból — ezt gondolhatták a házbeliek. A katona választ sem várva ügetett tovább.

Be volt hajtva a levél, ahogy megbeszélték. Szeretsz-e? Bizzál bennem! Ezt jelentette a behajtás.

Azóta nem jött semmi tőle.

S most felbukkant váratlanul. Volt benne erő, hogy elfojtsa a kiáltást. És hallgatnia kellett a bicegő ember hosszú meséjét egy régi farkaskalandról, most, mikor egész belseje izzott, lángolt.

— Kigyelmed kincstári ember talán? — fordult valaki kérdő szóval a posztóruhás felé, aki halkán figyelte a visszatérő lány tekintetét.

— Olyasféle, kincstári ember — vallotta, és nem is járt messze az igazságtól.

Jól megnyomta a szót, értsen a lány belőle, ne gondoljon csodára. Maga is lázban égett, hogy itt találta szerelmét. Igaz, nincs messze ide udvarházuk, átjöhetett hintón vagy lóháton könnyen.

„Vannak rejtélyek — mondta a tekintete a lány felé —, amiket nem érthetsz meg, szerelmem. Én sem értem azokat talán!”

Nem volt biztos benne, felfogja-e a nézést a másik. Később, amikor melléje került, élőszóval is efféle motyogott. A lány bölintott, aztán megkérdezte:

— Szőkik?

Úgy pattant a kérdés feléje, mint a felelősségre vonás. Nem hallhatta senki: mintha közömböset kérdezne, úgy állt mellette a lány.

Fejét rázta. Hol van ő attól!

Látta a megkönnyebbülést a lány arcán.

Akkor hát tréfa az egész! Fájdalmas, veszélyes talán, de neki most jóleső. Kegyetlen tréfa, de miatta van!

Nem törte fejét egy pillanatig sem, hogyan születik a pajtásság császár tisztje és kincstári rab között. Hogyan járhatnak együtt az úton, garabonciás módra, fontos levéllel tarsolyukban, hogyan telepedhetnek vendégségbe Vattay János portájára, fehérnépekkel évődve, nemesurakkal súgolózva?

Talán így jó ez. Előbb kerül messze a szörnyű valóságtól, csöndes derűbe olvad az egész, s ha megjő valósággal a császár kegyelme, mosolyogva mesélik majd egymásnak: emlékszel, lelkem, annó kilencvenhatban a Vattay-kúrián te áruhában — hogyan tátotta volna a száját a sok úri nép, ha nagyot sikoltok akkor: Gáspár!

Kula fölött lassított a szán. Itt már enyhe dombok gyűrődnek, a Teleszka. Lassabban hajtott a jármű, szakadék integet az út mentén. Kibújt a hajdú is a subájából, a kocsis meg figyelve keményen fogta a gyeplőt. A lihegő állatok maguktól vitték a szánkót a magacin felé. Megszokták; hányszor tették meg eddig az utat Zomborból, Verbászról jövet! Meleg istálló és jó abrak várt rájuk mindig.

Nem tiltakozott ő sem, az évei elől futó ember. Fázott. Rázta a hideg, halálos fáradtság ömlött végig rajta. Úgy kellett leszedni az ülésről, a kocsis meg a hajdú egyszerre segítkeztek.

— Csak be a melegbe — kommandált a magacináros. Ott forgott az is körülöttük. Nem kérdezősködött sokat, mintha megérezte volna, hogy sokéves rohanással tér meg valaki. Jó szó kell hozzá, barátság, simogató kéz.

Bolondság ilyen hóviharban vágatni, azt minden józan ember megmondja az első szóra.

Késő délutánra járt, mécseset kellett gyújtani a nagyszobában. Attól meg árnyak nőttek a falra. Karosszék ölen ültek szemben egymással, a nyugtalan ember és a másik, aki figyelte.

— Mint a haramiák, úgy jöttek rám, tudja kigyelmed. Mint a farkasok, csoportban. Mindnek volt szava, úgy pofáztak. Mint a gyilkosok — tette hozzá súgva. — Két évet ha adtak volna bár, két évet még!

A másik most azt hiheti, lázában beszél.

— Már nem vagyok senki és semmi, tudnia kell. Abdikáltam, Féreg vagyok, senki.

Kimerülten dőlt vissza a támlára. „No-no”, csitítgatta a ház gazdája, „no-no”.

Hiszen hallott már róla, a kórság essen bele, de nem árulhatta el. Meghallgatta a hosszú évek történetét. Olyan volt ez a vallomás, mint a sárkányokkal esett viaskodás históriája. Dél óta fújja, pihenés nélkül a vendég, ordítózva vagy suttogva. Emlegeti a csatornát, a lengyelt, minden ellenséget, a rabokat, a lázadást, a helytartótanácsot, pogányul átfordóva.

— Még majd ránk betegszik — aggodalmaskodott a gazdasszony ódakünn. De ura csendre intette.

— Hallgass, asszony, akkora úr ez, hogy bukásában is óriás. Tehet még sokat értünk. Te csak hozzád a meleg bort, majd kikúrálom.

Az inzellér legendás híre beszötte a két nagy folyó közét. „Bizony, itt alighanem bálványhullás esett” gondolta józanul a ház gazdája. Elért a fojtott suttogás ide is a puszta.

— Urak dolga — mondta vállát vonogatva, és indult vissza vendége felé a szobába.

Arannyal fizette másnap a kincstári zabot a furcsa vendég. A zabot, amit a lovai megettek. A vendéglátás maga barátság volt, annak nem volt ára akkortájt.

Tűnődve forgatta a ritka sárga pénzt a magacinárus. Még Lipót, a toscanai képe díszítette. „Ebből elég lenne egy zsák is” — trefálkozott.

Mondatna egy misét vasárnap a szerencsétlen emberért — ötlött fel benne —, a lelke nyugalmáért, mert lehet, rámegegy az útra. De eszébe villant: hiszen luteránus a director.

— Majd megnyugszik, na — szólt a felesége.

Ketten bámultak a szánkó után sokáig. Úgy porzott az kelet felé, mint az ördögcséker — nem lesz annak tán megállása soha.

Pedig megtorpant hamar a vágatás.

Verbász alatt leromlott híd vezetett a zsilipeknél az árok fölött. Vékony deszkapallót helyeztek rá, bajos volt az átkelés, mégis átjutottak. A víztelen mély csatornaárok túlsó partján már a közelgő otthon csöndje, szaga hívogatta. Olyan, mintha kriptá felé menne, de nem bánt már semmit, fáradt volt halálosan. Nem is látta az út mentén felfejlődő lovaskatonákat. Csak akkor riadt meg, mikor hirtelen megtorpant a szán. Sisakos svalizsér kapitány lovagolt oda és fürkészsze pillantott az utasokra. Erdes hangon szólalt meg a tiszt.

— Merről jönnek?

Szokatlan volt, hogy nemesi fogatot állítanak le az úton. Egyszerre elmúlt az ólmos érzés belőle: adta cselákja, mit akar tőlem? Vagy tán érte jönnek már és őrzik.

A bosszúra gondolt: inkább meghal, de nem alázzák meg!

— Én kissárosi Kis József vagyok, tegnapig a Hajózási Társaság directora. Miért állt utamba?

Mintha felvillant volna a svalizsér tekintete. Vagy ő látta csak így?

A szerepéből nem esett ki a vasas, nyugodtan bizonygatta, hogy üldöznek valakit, kutatási parancsa van, nagyon sajnálja. Tisztet keresnek, valami menekülőt. Lehet, hogy áruhás nő. „Különben sem biztonságos az utazás most erre felé” — tette hozzá végül.

Bolond dolog — gondolta az utas —, bolond história, mi köze neki ehhez?

A katonák türelmetlenül topogtak a hóban. A kapitány vezényelt valamit, és megindultak lassan kétoldalt. Az elvonuló svalizsér mind megbámulta a cifra ruhás hajdút és a sápadt urat hátul a szánkóban. Pár perc múlva már ott dobogtak a híd vékony deszkapallóján.

— Szabad az út, mehatsz — mondta csúfolódva a kocsisnak, utánözva a svalizsér tiszt akcentusán. A kocsis visszazétt és fejcsóváló pillantást vetett a lovasokra.

— Szaglászna, örökké szaglászna, ördög a dolgukba!

Értelme csak pár nap múlva nőtt ennek a találkozásnak. Mikor hazaértek.

Olyan volt az udvarház, mint a megbolygatott méhkas. Udvaros zsellérek, asszonyok csoportosultak izgatottan a küszöb előtt. A kasznár is előjött, kezét tördelte kétségbeesetten.

— Itt voltak — dadogta. — Mindent felforgattak, bottal, lelövésse fenyegettek.

Már akkor a küszöb előtt állt az udvarház gazdája, és vállát rázta a cselédnek: ki volt itt, szerencsétlen, beszélj, ne dadogj!

— A rabok hát... meg a katonák... mindent feltúrtak... a kisasszony... az nincs.

— Az nincs? Hová lett hát?

— Nem mert ránézni az öreg. „Nem tudjuk, nincs többé.”

Odabentről a nagyszobából gyermeksírás szakadt fel, aztán egy asszonyhang: jaj, átok van ezen a házon, istenverte átok, én mondom!

Siratóasszonyok, átkozódó jobbagyok között kelt ki a huszonnégy óra története.

Farkas kerülgette a szenttamási udvarházat még hajnalban, kivonult a kasznár a cselédekkel fegyveresen. A nádas szélén, mintha úznék őket valaki, francuz foglyok riadtak fel, rabok meg efféle népség. Megszokta a szem őket ezen a tájon, nem is csodálkoztak a fegyveresek. De azok integettek a zsellérek felé: ne lőjenek, inkább megadják magukat!

A vezetőjük közel jött: inkább eláruljuk, merre indult a szekér az ördögös írástudóval — mondta. Azokat érdemesebb üldözni, hús aranyat tűztek a fejére.

Keletnek mutogatott folyton, „ott ni, amerre az a kémény füstölög, arra indult”.

Nem értette a sok zagyva szót a kasznár, mégis rémület markolt szívébe. Ezek szökevények, egymásra árulkodnak, róluk meg azt hiszik, üldözők. S amíg itt alkudozik, háta mögött védtelen ház az asszonyokkal. Ha rázúdul a kúriára a rab — akár ezek, akár a szekéren menekülők — isten legyen irgalmas!

Kergették vissza a zsellérek a rongyosokat a mocsarak közé: menjtek isten hírével. „De most gyérünk” — kiáltott embereihez a kasznár. Megindultak a szekéren menekülők után.

Csakhoggy ezek elérték a szállást közben.

Megrohanták a házat. Hatan voltak. Utóbb már tizen, mind martalóc — így vallotta legalább a cselédnépség, az asszonyok. Ók elbújtak, de a kisasszony eléjük állt.

Hogy mi lett vele, nem tudják.

A fegyveres férfiak a szekér távoli nyomát látták csak, a tekintetes úr lánya meg eltűnt, úgy bizony!

— Jaj, hát elhurcolták, elvitték — siránkozott a sok asszonyféle. A zsellérek komor arccal csoportosultak és bizonygatták, hogy üldözték a menekülő szekeret, lóttak is utána, hiába.

Fullajtárt akartak szalasztani a környékbeli kúriákra, akkor jöttek a katonák Földvár felől. Rabokat tereltek maguk előtt és megláncoított zselléreket.

— Azt hittük, megszabadultunk a bajtól. Pedig dehoggy!

Most a katonák kezdtek kutatni — mesélték. — Faggattak mindenkit, hányan voltak a szekéren menekülők. Aztán azt, hogy mit keresett a zsellérség hajnalban fegyveresen a nádasok között. Hogy farkast üldöztek? Tán puskát vittek segítségül a szökevényeknek!

Nem ért itt semmit az őszinte szó. A házat körülfigyelték, kengyel-futó nem indulhatott semerre. Az asszonyok siránkozására senki nem ügyelt. Estig mondatták írásba velük, ki mit tud. Látszott, hogy így sem hisznek nekik.

Mikor már alkonyodott, akkor indult a parancsnok tovább. Fele a csapatnak ott maradt a házban reggelig. Ezek mindent felkutattak, valami írást kerestek, vagy mifénét.

— Reszkettünk a martalócoktól, ezektől még inkább — vallották valamennyien.

Siránkozás, jajszó, sok közbeszólás közepette született meg a történet. Lovas legények vitték aztán a hírt széjjel a gazda parancsára: át-között világ, átkozott mocsarak, rabok és francuzok elhurcoltak egy lányt fényes nappal! Üldözni kell őket mindenfelé!

Lóhalálában magánál Schmiedfeld generálisnál tett panaszt Kiss József Péterváradján.

Ott székel a főparancsnok a hegycsúcson. Fellegvárából kilátás nyílt a bácskai rónára, a Duna ezüst csíkjára, a folyón túl terültek el a Sánc — vagy ahogy újabban mondják: Új-Vidék — házsorai. Hajóhid feszült a folyón, jövő-menő szekerekkel, örökké nyüzsgő járókelőkkel. A várhegy mélységében, a kazamaták tetején kinőtt a fű, a zegzugos árkok közt fenyegető ágyúóriások toroka ásított mindenfelé. A császár végtelen hatalmát jelentette az erőd, a megkövesedett birodalmat.

Állva fogadta az izgatott embert a császári helytartó, minden csapatok legfőbb parancsnoka a bácsi és bodrogi végeken. Tudott a készülő lázadásról, a büntető csapatokról, amelyek az ő parancsára indultak szét — mindenről tudott. Vastag íráscsomókat böngészett, bekérte a lovasfutárok jelentését. Az egyik menekülő szekér utasait — közölte — még a mocsarak között elérték a lovasok és halomra lötték őket, de semmiféle nő nem volt köztük, csak egy megtévedt svalizsértiszt, aki a lázadókkal lelte halálát. A másik szekérnek — gyanítható, hogy erről lesz szó — semmi nyoma. Kívánja, táblalábú úr, hogy tovább kutassunk?

— Emberrablás történt, útszéli támadás. Excellenciád katonái csak akadályozták a gonoszok üldözését. Feltúrták kúriámat, ahelyett, hogy utánuk indultak volna. Tiltakozom!

— A tiltakozását elfogadom — mondotta szárazon a főparancsnok. És megkopogtatta az íráscsomót —, ámbátor sok célját nem látom tekintetességed felindulásának — folytatta. — Minden jel arra vall, hogy a szóban forgó nőszemély önként állt a szökevények mellé. Vagyis: megszökött az egyik rabbal!

Mint a fejbeverés, úgy hatott a szó.

Vannak percek, amelyek ólmosan peregnek alá a lélekre. Úristen, mit is mondott ez az ember? Vannak percek, amikor csalóka játékot úznak az érzések — azt hiszed legalább —, és ijedten beléd dobban a valóság, amely nem is lehet igaz. „Nem lehet igaz” — ez a szó dörömbölt benne. Nem lehet igaz.

— Bizonyoságot akarok — tört ki az elkínzott ember —, bizonyoságot, mert nem lehet igaz!

— Bizonyoságot?

Foszlott papírok csupán, foszlott írások. „Vigyél magaddal, Gáspár, könyörgök, akármilyen lesz.” Később megint: „Ha nem sikerül, ha bajba kerülsz, együtt szökünk valamerre, ketten.” Néhány sor egy kusza, gyűrött papírlapon: „Menekülj; vigyázz! Erre vedd az utat felénk, minden összeomlott!”

— Ezek csak szavak, bolond szavak — védekezett. Csak papírok, ki írta őket és kinek?

— Lehet — vonogatta vállát a főparancsnok. — De ott a kegyelmed udvarházában úgy vallott két zselléraszony: hallottam, hogy a kisasszony kiáltott: Gáspár! Öröm volt a hangjában és átölelte az egyik martalócot. Aztán elindult velük a kocsi. Ez már vallomás — tette hozzá, és az írásokat kopogtatta megint.

Most már növekvő csodálkozással figyelte a generálist. Aki ilyen sziklavárban ül — gondolta —, sok mindent tud. De felmérheti-e az ő érzéseit, fájdalomát, a rónák, mocsarak és mélységek igazi titkát? Tűzvörös csóvával futottak be az ég alját, bolond lázadók, de mi az a varázserő, ami az ő házában gyújtogatott és kiemelte életéből azt, aki — ha nem is vér a véréből — az ő nevét viselte és gyermeke mégis? Ezt a titkot tudja-e?

Az már átfutott benne a pillanat tizedrészén: hiába minden. Eltűnt a lány, megszökött, elbukott. A szökevények pártján állt, talán csóvavető volt maga is. Itt megszűnik az apa joga, hatalma, ereje. Minden kérdés erőtlén és gyanút keltő most, minden válasz bizonytalan. Ott van a lány sorsa azokban az írásokban — mint az övé is pár nap előtt. Ha vádolnak a betűk, a látszat nem harcolhat ellenük.

— Azt hiszem, befejeztük, excellenciád — szólt halkan.

— Vigasztalan vagyok magam is — mondta a parancsnok. A császár emberéhez szóltak a szavak, tekintete azonban mást mondott: gyanúsak vagytok, istenemre, gyanúsak örökké! Te tiltakozni jöttél, a lányod sorsa éget, nem a birodalomé. Ezt siratod, ezt kergeted. A lány, igen, nála a lázadás kulcsa, csak kerülne már a kezünkre egyszer.

Akkor kikerekítheti majd írásait az udvarházak ellen is, és nemcsak rabot és zsellért botoznak majd ezen a tájon, istenemre!

Ez volt a második futása, ez az út hazafelé.

Még mehetne feljebb a császárhoz talán — ott sem értenék meg a bukott embert. Mi az, most már a lázadókat pártfogolja? Magyar, per sze, ezek mind farkasok, sohasem kölykeznek mást, csak farkast!

Hiába figyelte minden szem a hajóhidat, az apró szekér mégiscsak átcúszott rajta az üldözők elől.

Ketten ültek a szekéren, a harmadik átlótt fejfel holtan fekszik valahol az ingoványok közt. A szerémségi hegyek lankáin ereszkedett a síkságra a kocsi, onnan nyugatnak a Száva völgye felé.

Mesterládával utazó vásáros házaspár, azt gondolnád. Hiába kutatatta az írásukat a sziszeki városkapunál a mérges városi darabont:

— Úti levél és pecsét rendben, mehet!

Lélegzetállító, izgalmas hajsza nyomukban. Ők tudják, hogy kergetik őket, de nem tudja a generális: kit üldözzön? Egy szökött rabot meg a szeretőjét. Ez sok is, kevés is. Látták őket száz alakban, északon, nyugaton, gyanútlan utazókra tüzeltek az üldözők a szegedi homokon és Mohács táján — minden hiába! A kis szekeret egészen más tájon nyelték tovább a hegyek, völgyek, utak, síkságok és dombok — sohasem tudta meg senki, mi lett utasaink sorsa!

Az illír határon tűntek fel utoljára. Megszálló francuz katonák állták el a szekér útját, szuronyt szegezve. De elég volt néhány szó a parancsnoknak, hogy tovább engedje őket. Mosolyogva jelezte, hogy mehetnek. Senki sem tudja, mi volt az a varázsszó, amivel útjuk megnyílt, csak azok a francuz foglyok talán a bácskai fekete mocsarak között...

Még integetnek a katonák. A szép, fiatal nőnek mintha könnyes lenne a szeme. A férfi komoran bámul maga elé. Egyszer még visszaneznenek a kopasz hegyekre, a kövekre, a felhők színével játszó csodálatos hegyi patakra — a birodalom határa az most.

Aztán elnyeli őket az úthajlás.